Copyright © 2006 doc. Duch

MAZI kongres

„Život na hradě a v klášteře“

Referát, který má srovnat život nebo běžný den na hradě a v klášteře, se bude odvíjet přibližně podle následujícího schématu:

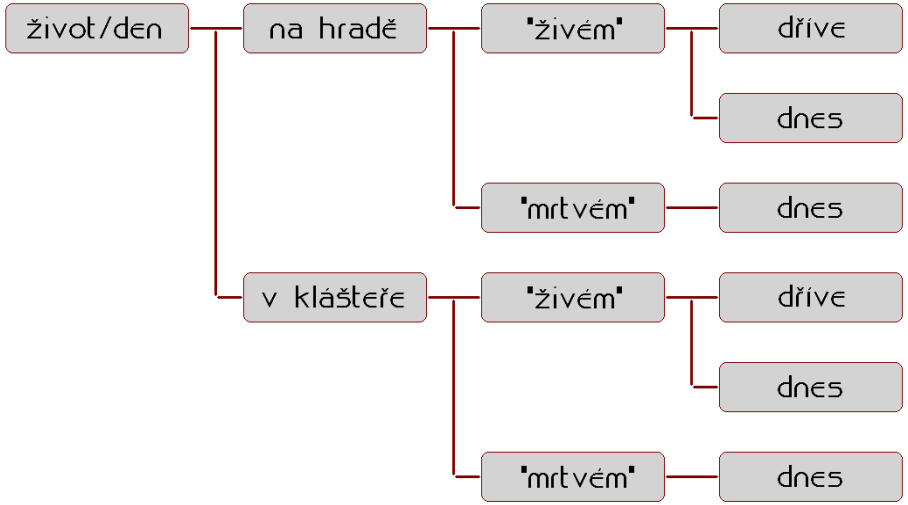

Jako dělící body schématu jsou: rozdělení na dva typy objektů a dále pak na živé a mrtvé, tedy na takové, které plní svojí prvotní funkci i dnes či převzaly funkci novou a konečně tyto jsou ještě rozděleny na život v minulosti a v současnosti. My se podíváme do všech koncových témat, i když ne úplně v tomto pořadí.

Pro oba objekty prakticky neexistují písemné záznamy o běžném životě v dobách raných – středověkých, o dokumentaci dějin současnosti … v minulosti … ani nemluvě.

Pro klášter v Plasích tak můžeme vycházet z jediného materiálu, který je bez větších změn platný pro živé cisterciácké komunity dodnes, tedy Řehole Benediktovy, jenž poměrně přesně určuje a vymezuje den mnicha – viz tento rozpis:

1:20	**vstávání**
1:30 – 2:50	**vigilie**
2:50 – 7:00	**četba náboženských textů, studium**
7:15 – 8:00	**laudes**
8:00 – 8:15	**primy**
8:20 – 9:10	**mše**
9:20 – 9:35	**tercie**
9:35 – 9:55	**kapitula**
9:55 – 11:10	**práce**
11:20 – 11:35	**sexty**
11:35 – 13:20	**práce**
13:20 – 13:35	**nony**
13:35 – 14:05	**večeře**
14:05 – 14:40	**čtení náboženských textů, studium**
14:50 – 15:30	**nešpory**
15:55 – 16:00	**kompletář**
16:00 – 1:20	**spánek**

Jak se situace změnila během toku času, se podíváme později. Nyní se však ještě obrátíme k barokní mu dílu oseckého cisterciáka Augustina Sartoria, nazvaného Cistercium bis tercium, které podává zprávu o cisterciáckých klášterech v Čechách, na Moravě a v Lužici pro generální kapitulu v klášteře v Citeaux, tedy i o v té době nejvýznamnějším českém klášteře v Plasích. Konkrétně nás bude zajímat několik nepublikovaných listů, které se zachovaly skryté v klášterní budově konventu v místnosti sousedící s menším knihovním sálem do dnešních dnů a to i přes všechny nepříznivé události, které ještě v nedávné době značně ovlivnily plaský knižní fond:

husitské neznabožství

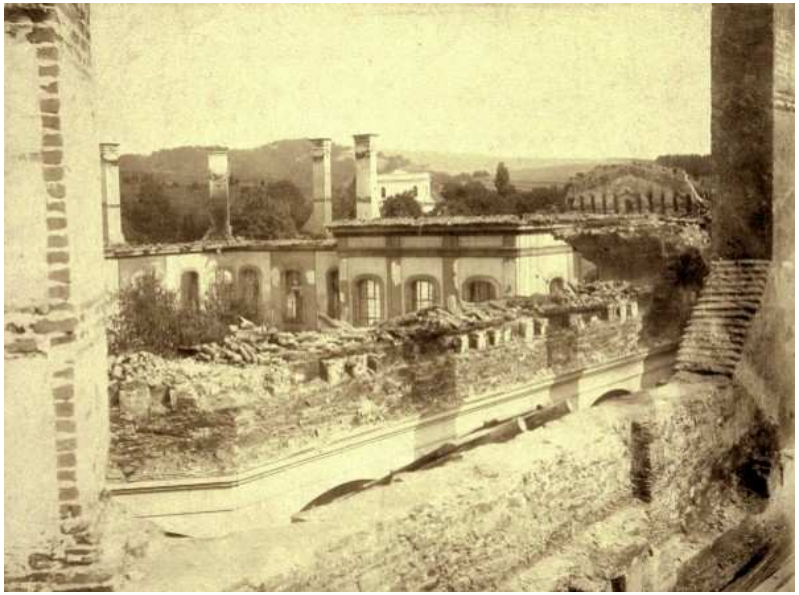

Metternichův požár (pojistný podvod?)

kastelánký antikvariát

anketa: „Co říkáte na klášterní pohromy?“

Při odkrývání podlahy výše zmíněné místnosti jsme objevily několik dokumentů zabývajících se soudními procesy,

prohledávání tajné místnosti

ale také zřejmě Sartoriovy doplňky ke zprávě pro generálního opata,

prohledávání tajné místnosti

které se zabývají právě životem mnichů, resp. životem v noviciátu a přibližují nám pomocné výukové prostředky, kterými se dopomáhalo rozkreslenému mnišskému ideálu.

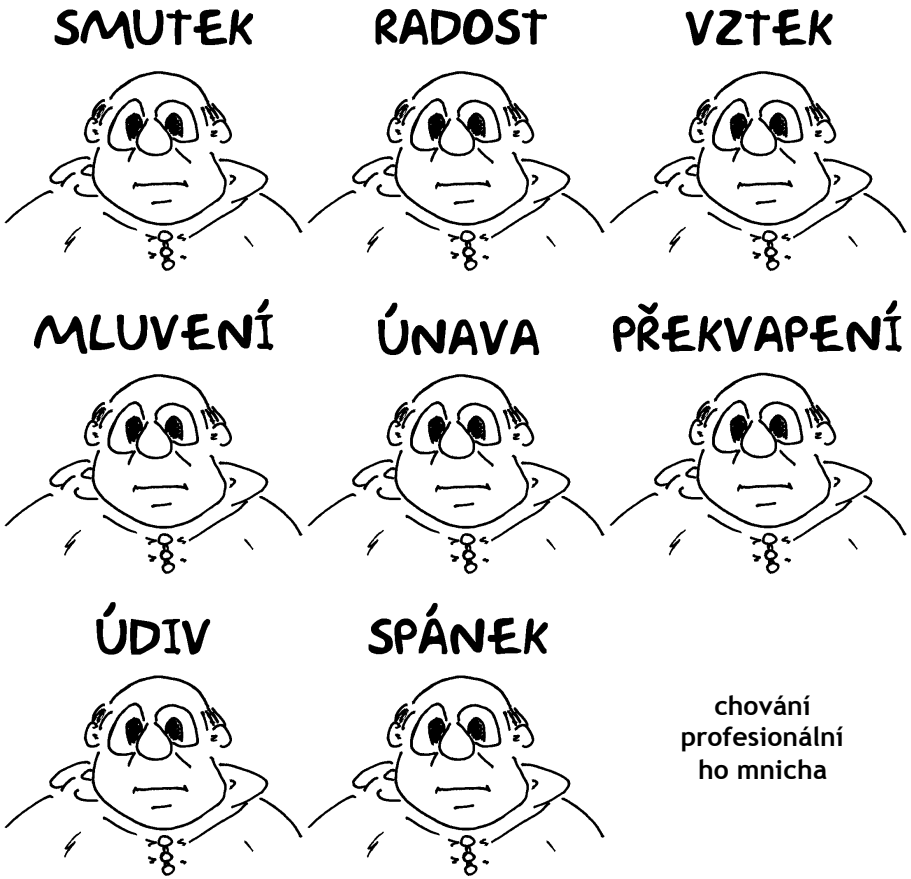

Protože noviciát měl odhalit slabiny nastupující mnišské generace a tyto odstranit, ale zároveň také novice pro další život v konventu připravit, využívalo se pomůcky, kterou přivezl opat Trojer ze služební cesty na dvůr císaře Leopolda, která výuku zjednodušovala a napomáhala rychlejšímu růstu komunity,

jelikož výběr mnichů byl skrze jejich povahové slabiny tímto liberálnější. Jednalo se o formu trenažéru v podobě masek,

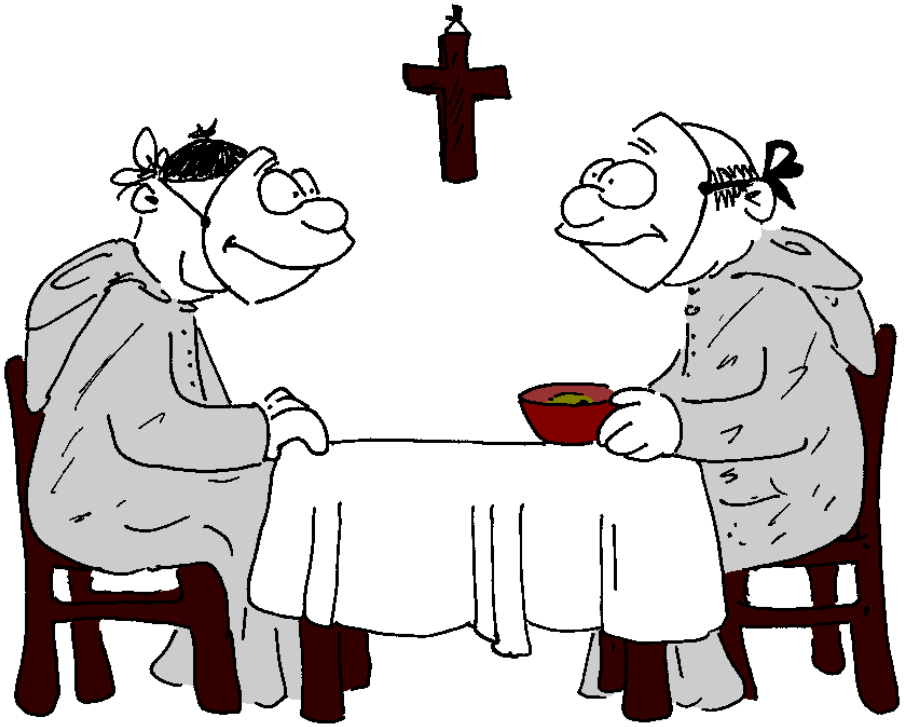

Plaský noviciátský trenažér

které začal klášter sériově vyrábět v prostorách zrušené prádelny, kde zůstávala spousta staršího nepoužívaného šatstva a škrobu, což se dříve běžně vyhazovalo za nejbližší hradbu a tento (vlastně zbytečný) materiál se k výrobě škrabošek výborně hodil.

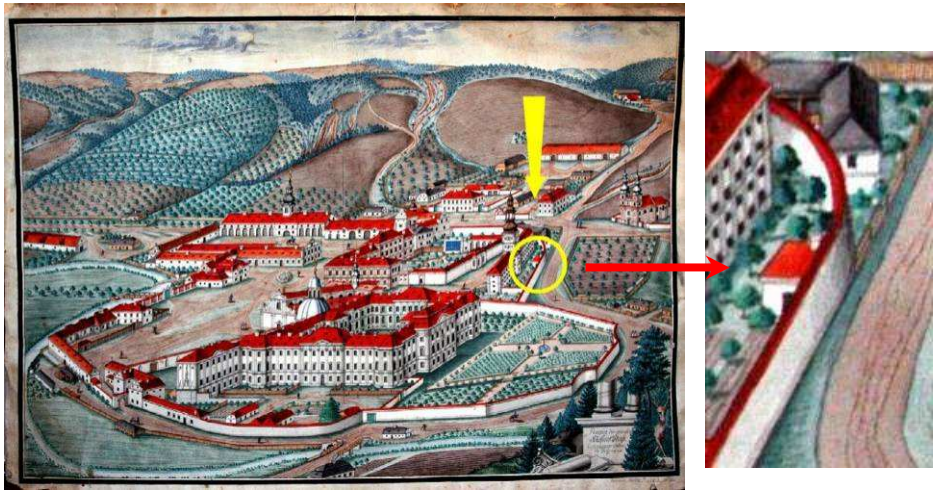

lokalizace výrobny masek

To, že nedošlo k masovému rozšíření těchto masek po celém světě, bylo zapříčiněno zřejmě strachem plaského preláta z nepochopení celého výchovného procesu u generálního opata, který v té době ve Francii čelil kritice nejen ze strany panovnického dvora, že řád není v morálních aspektech dostatečně tvrdý (v této době se od cisterciáků odděluje tvrdá frakce – tzv. trapisté) a že se řád nevěnuje svému původnímu poslání, totiž neposílá mnichy kolonizovat nově získávaná území v Africe v prostorách severně od rovníku.

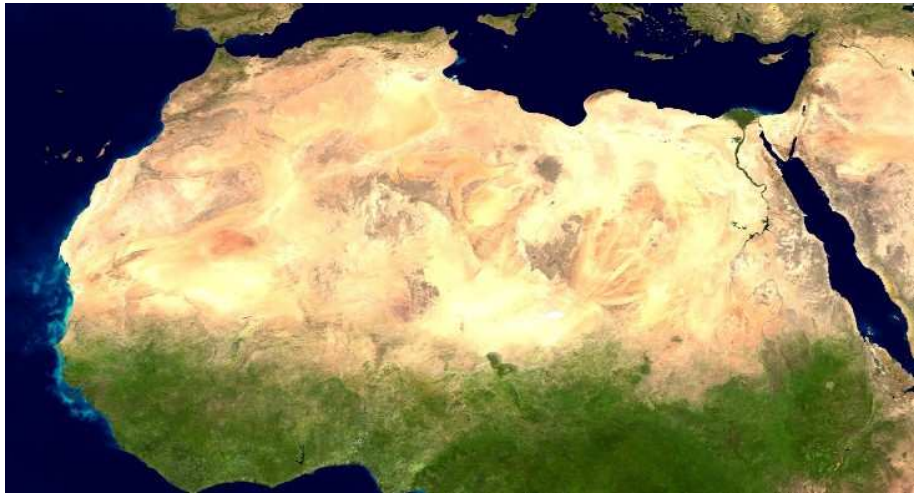

Nově osídlovaná území v Africe

Tam cisterciáci ve své snaze přizpůsobit krajinu k obrazu božímu narazili na dva problémy: Prvním z nich byla poušť,

Reprodukce dobového snímku

u které po počátečních neúspěších

počáteční hospodářské neúspěchy

došli za pomoci Nilu k určitým výsledkům, avšak znovu extrémním…

konečný neúspěch

Tím druhým problémem se stala barva hábitu,

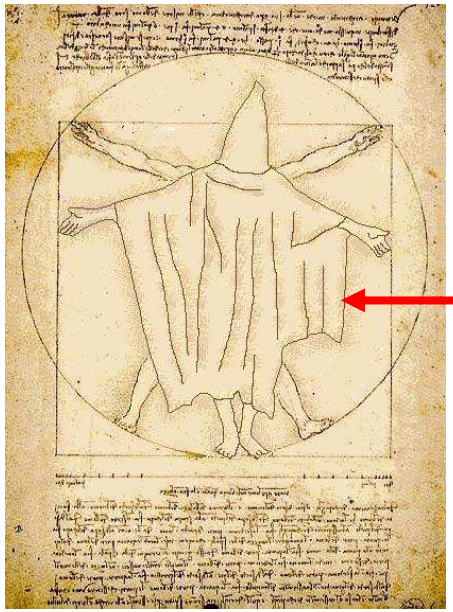

návrh nového pozdně renesančního hábitu (objednávka u Michelangela)

dobový popis cisterciáckého hábitu

která v tomto černém kontinentu vzbuzovala u obyvatel rasové rozmíšky. Tehdy se dokonce uvažovalo i o změně hábitu a to bylo dokonce tajně projednáváno s tamními benediktiny.

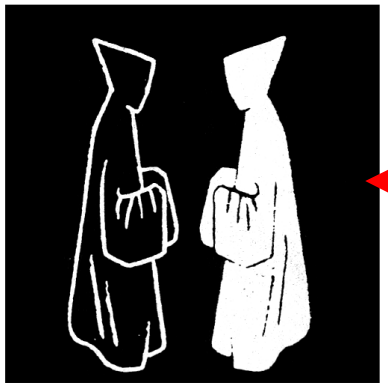

Daguerrotypický záznam z tajného nočního jednání mezi benediktiny a cisterciáky na černém kontinentu

mnišská africká vyjednávání

Situaci si nakonec tamní obyvatelé pouště vyřešili po svém a tuto barvu si domorodci podrželi dodnes. Tedy jak obleku, tak kůže. (Nicméně i nastartování této tradice snad můžeme s klidným svědomím přiřknout cisterciákům.)

benediktinská barva

cisterciácká barva

cisterciácké domorodé dožínky

Ale abychom se vrátili z Afriky zpět k našim škraboškám… Opat Trojer si nemohl v kontextu nastalé situace dovolit oficiálně oznámit zavádění novot, a tak „nebezpečná“ část Sartoriova spisu byla tajně, v noci z 15. na 16. července mezi desátou hodinou večerní a první hodinou ranní, tedy těsně před Sartoriovým a opatovým odjezdem na generální kapitulu, která se konala vždy první týden v září, schována a ztráta těchto listů nakonec svedena a přijatelně vysvětlena nedokonalým ubytováním na cestě v klášterech v Německu, o kterých se všeobecně vědělo, že v nich vládne přehnaná lakotnost a tím i nedostatek tehdy drahého papíru a že ho tamní cisterciáci sbírají, kde jen mohou – tedy i na menších loupeživých papírových

výpravách, tamně nazývaných zkráceně AMPA, tedy die Abbé-Mordpapierausflüge. Toliko obecně ke klášteru…

opat Ondřej Trojer

U hradu Točník se nám zachoval pouze jeden jediný písemný doklad, který nám objasní běžný den v pevnosti, tedy dokument, kterým se řídila hradní posádka.

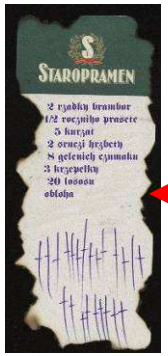

nalezený účet z hostince u Václava IV. (cca 1532)

směrnice hradní posádky

Nyní se posuneme v čase a uděláme si malý exkurz do doby třicetileté války, kdy se nám nabízí srovnání obou objektů při významných situacích, u nichž si budovy částečně vyměnily funkce, především pak lidé z těchto objektů se chovali zcela opačně.

Dne 18. října 1639 se na hradě choulí okolní obyvatelstvo ve strachu před plundrujícími švédskými vojsky a v duchu cisterciáckého hesla Ora et labora, tedy modli se a pracuj, se modlí, aby na ně Švédi nepřišli a pracují na výrobě velmi kvalitního hnoje (přesněji ho bylo z útrob hradu vyvezeno cca 300 kop), který se později stává základem hospodářského úspěchu tehdy již zbirožského panství, takže jsou na hrad dokonce přislíbena k ochraně vzácné suroviny děla. Ta byla skutečně roku 1640 u hradu postavena, nikdo se však k nim z vnitřního teplého hradu ven za zdi neodvážil a tak zůstala bez užití.

Naopak jen o pár let dříve, roku 1618, mniši z Plas vyrábí praky a různé třaskaviny a společně s opatem Georgem Wasmuthiem, původně dělostřeleckým setníkem,

původní zaměstnání opatovo

opat Georg Wasmuthius

se hotoví k obraně Plzně proti nájezdu mansfeldových vojsk. Dokonce je jim svěřena obrana části plzeňských hradeb s metacím stojem.

metací stroj, kterým byla řízena obrana Plzně na počátku 17. století

opatův metací stroj

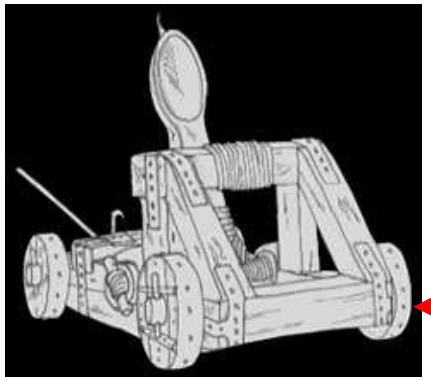

metací stroj, kterým byla řízena obrana Plzně na počátku 17. století

opatův metací stroj

Léta modlení a zanedbávané fyzické kondice, kdy byli mniši nuceni především ležet v knihách, se však projevila velmi záhy, takže byla Plzeň Mansfeldem 21. listopadu dobyta a opat i s převorem Jiřím Steinem se tak na nějaký čas opět vrací k nacvičenému pohybu a jdou pro změnu sedět.

No a to už se dostáváme do současnosti a ke světlým zítřkům…

Ačkoliv dnes spadají oba objekty pod jednoho „vládce“ a mohlo by se zdát pravděpodobné, že se den na nich řídí totožnými nebo alespoň velmi podobnými nařízeními a zákonitostmi, při bližším zkoumání docházíme k překvapivým závěrům.

Jak jsem uvedl již na začátku referátu, klášter se řídil řeholí svatého Benedikta, neznamená to však, že by se během své éry, tedy i po zrušení, dále nevyvíjel a nešel takříkajíc s dobou. V docela nedávných časech například padla i některá pevná církevní tabu.

"zvuková ukázka 1.mp3"

dobová zvuková ukázka přibližující rozsah změn v plaském klášteře

Jestliže aktualizovaný soupis současných norem pro klášter v Plasích nabízí několik nemálo stran místy až dobrodružného čtení a cenných rad do života (přírůstek ze srpna nám nejnověji pomáhá s naší nervozitou při komunikaci s médii, kdy jednou cennou radou – „nemluvit o ničem, jinak bude trest“ řeší dlouhodobé rétorické krize),

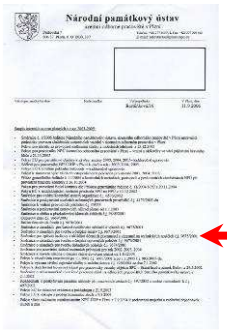

přední strana soupisu norem NPÚ

soupis norem pro dnešní plaskou komunitu

soupis norem na Točníku prakticky neexistuje. Pokud nebudeme počítat upravenou normu zcizenou z pražského gymnázia J. Keplera,

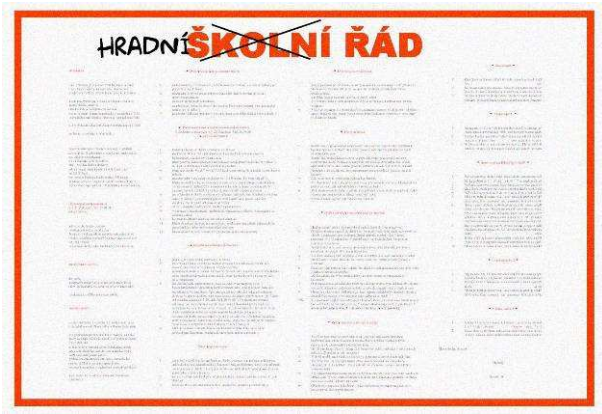

pokus o využití cizích norem pro souhradí

která spíše odráží mírnou pedagogickou úchylku místního správce,

pachatel přistižený při jednom z pokusů penetrace do cizího objektu

správce souhradí, nejmenovaný Petr Z. (43)

nacházíme v celulózních ložních vrstvách značených jako Točník 12 a Točník 15 dva dokumenty poměrně starého data, které nám mnohé neobjasňují.

První z nich – Točník 12

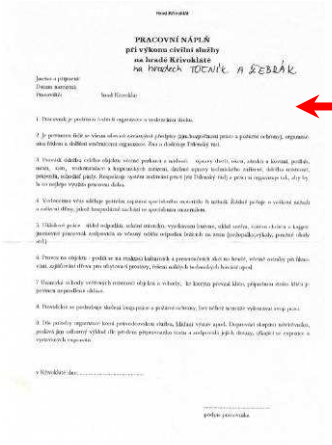

fotokopie nalezeného dokumentu

Točník 12

– představuje zřejmě kopii textu užívaného na sklonku minulého století na hradě Křivoklát, u kterého je neuměle – s největší pravděpodobností lihovým! fixem – i když alkohol byt touto normou jasně zakázán – dopsaný text, cituji: „na hradech Točník a Žebrák“. Dokument není nijak signován, chybí i pečetní znamení, pokud za něj nebudeme považovat v levém dolním rohu světle hnědo-oranžovou skvrnu, která v daném místě způsobuje částečnou průhlednost listiny a může nám objasnit mnohé o původci listiny. Těchto výše zmíněných pět slov vnáší do našeho zkoumání neklid, jelikož není zcela jasné, zda byla manská civilní služba nádeníků vykonávána na všech zmiňovaných hradech, nebo pouze na jednom z nich. Pokud bychom se přiklonili k druhé variantě, zřejmě by se pak jednalo o

předepsaný hrad Křivoklát, ke kterému měla být tato služebná povinnost vykonávána, jelikož dokument odkazuje na další písemnosti, které se na Točníku nenachází, tedy alespoň ne v prozatím prozkoumaných vrstvách 1-18. V našem týmu však panuje určitá naděje upírající se k ložným vrstvám 19-21, jež hodláme zkoumat v prostorách nedaleké jímky, která zajisté skýtá velké množství zajímavého materiálu – snad i skartačního. V současné době však sháníme finanční prostředky, popřípadě sponzora, který by pomohl zajistit speciální vybavení pro tuto hloubkovou činnost, protože zde už naše štětečky prostě nestačí.

Text listiny Točník 15

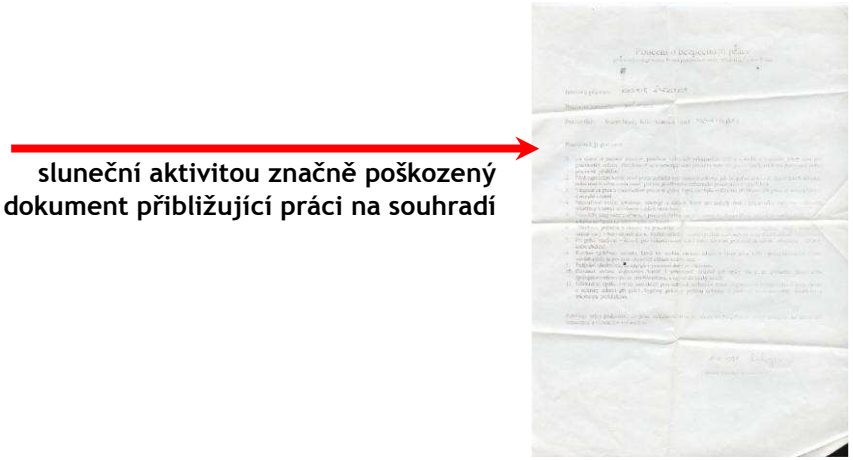

Točník 15

je ve značně pokročilém stádiu vybledlosti a nečitelnosti, z prozatím jasných pasáží tak můžeme citovat pouze takové výkřiky jako: ústav, Žebrák, při chůzi si počínat opatrně, nepoužívat stroje, přístroje, nástroje a nářadí, dále vadné nářadí, oznámit svému vedoucímu, něco požívání alkoholických nápojů a podrobit se stanoveným zkouškám a lékařským prohlídkám. Dokument je signován německy vyhlížejícím jménem, na rozbor inkoustu, pakliže se nejedná o krev dotyčného, prozatím čekáme.

Další normy tedy na Točníku neexistují, díky výsledkům záchranného archeologického výzkumu na Žebráku, který provedli Krajířové z Krajku k roku 1536, nelze předpokládat podobné listiny ani tam, jelikož jak uvádí dobové kroniky: „Život se přesunul do podhradí.“

Výše uvedené dokumenty jsou tedy sice staré, nicméně zřejmě natolik zvykové, že se ústní tradicí předávají na hradě dále. Zda se v této situaci nic nezměnilo nám potvrdila kolegyně, která zde byla letos v letních měsících na vědecké stáži v hradním bufé – samozřejmě inkognito, aby splynula s prostředím, infiltrovala se a případné hradní normisty zbytečně nevyplašila. …Vše marné, normy ani normisty nenalezla.

úspěšná infiltrace do cizího prostředí

Ale tato nenormovanost se samozřejmě odráží i v pracovním nasazením a výsledcích na jednotlivých objektech. Pokud v klášteře plníme plán ústavu na 110%, což dokumentují fotografie ze série „Veselý údržbář“ pořízených v klášteře během loňské a letošní sezóny,

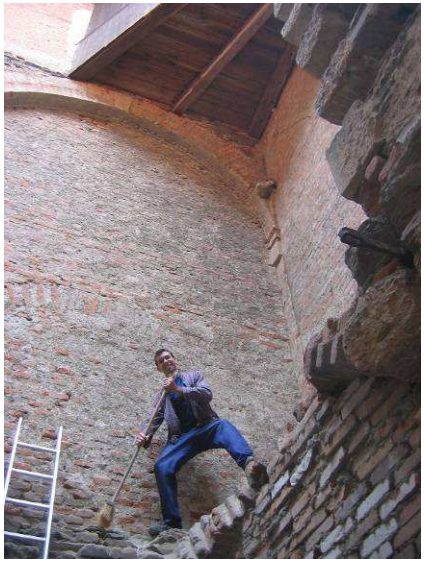

Plasy – „Veselý údržbář“

pak se nesmíme divit, jak oproti tomu působí fotozáznamy pořízené na zdejších hradech.

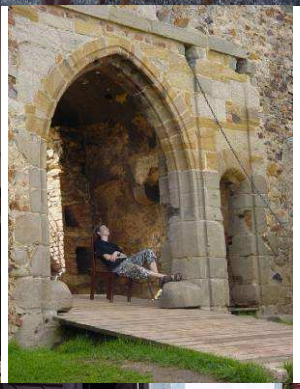

Točník – „Siesta“

Proč tomu tak je, jsme se otázali nejmenovaného zaměstnance hradu, kterému jsme zavolali na služební mobilní telefon.

"zvuková ukázka 2.wav"

telefonát nejmenovanému hradnímu pracovníkovi

Po našem dalším naléhání, kdy jsme se pokusili hrady kontaktovat i jinými technickými vymoženostmi, jako jsou SMS, MMS, VHS, GPS, … pošta či fax a zaslali jim text tohoto referátu, dostalo se nám krátké telefonické odpovědi.

"zvuková ukázka 3.wma"

reakce na text referátu

Už jen pro doplnění uvádím život v živém klášteře, který dokumentuje následující tabulka, která srovnává život v cisterciáckém klášteře ve středověku, dnes (jako příklad uvádím Vyšší Brod) a konečně u trapistů z Nových Dvorů, o kterých jsem se zmiňoval v souvislosti s barokem a odštěpením se tvrdé komunity:

cisterciáci ve středověku (podle K. Charvátové)	cisterciáci dnes (podle Vyššího Brodu)	trapisté dnes (podle Nových Dvorů)
1:20 vstávání	4:15 vstávání	3:15 vstávání
1:45 vstávání	4:30 vigilie (noční oficium)	3:30 - 4:30 noční oficium (matutinum)
1:30 - 2:50 vigilie	dále rozjímání	4:30 - 5:00 mlčenlivá motlitba
2:00 - 3:00 vigilie	6:15 laudy (ranní chvály)	5:00 - 6:15 četba (někdo odpočinek)
2:50 - 7:00 čtení náboženských textů, studium	dále mše svatá (v neděli a svátek v 10:00)	6:15 obden kapitula s komentářem Rehole Benediktovy
3:00 - 3:45 laudes	dále snídaně (individuálně)	6:40 ranní chvály
7:15 - 8:00 laudes	8:15 tercie (v neděli a svátek po laudách)	dále mše
4:00 - 4:15 prima	dále duchovní četba	8:00 - 9:15 motlitba a četba (někdo práce)
8:00 - 8:15 prima	9:00 rozdělení práce a požehnání	9:15 dopolední oficium (tercie)
4:15 - 4:40 kapitula	9:15 - 11:45 práce (mimo neděle a svátky)	dále práce
8:20 - 9:10 mše	12:00 sexta a nona	12:15 poledni oficium (sexty)
4:40 - 7:45 práce	dále nekrologium (vzpomínání a motlitby za zemřelé)	dále oběd
9:20 - 9:35 tercie	dále oběd	dále odpočinek nebo četba
7:45 - 8:00 tercie	dále odpočinek (v neděli a svátek společná rekreace)	14:15 odpolední oficium (nona)
9:35 - 9:55 kapitula	14:00 - 16:30 práce (mimo neděle a svátky)	14:30 - 17:00 práce
8:00 - 8:50 mše	16:45 - 17:15 duchovní četba	17:30 nešpory
9:55 - 11:10 práce	17:15 duchovní četba	dále společné motlitby
8:50 - 10:40 četba náboženských textů, studium	17:30 nešpory	dále večeře
11:20 - 11:35 sexty	dále růženec (dobrovolně)	19:10 schůze komunity (duchovní četba - četba kompletáře, hodina zpěvu, čištění zeleniny)
10:40 - 11:00 sexty	18:00 nešpory	
11:35 - 13:20 práce	neděle výstav Nejsvětější Svátosti se svatostným požehnáním	19:30 večerní oficium (kompletář), Zdrávas Královno
11:00 - 11:30 oběd	18:10 večeře	20:00 opatské žehnání, silencium
13:20 - 13:35 nony	18:40 večeře	
11:30 - 14:00 odpočinek	dále společná rekreace (dobrovolně)	
13:35 - 14:05 večeře	19:15 čtení řehole a předčítání z Církevních otců	
14:00 - 14:15 nony	19:45 čtení řehole a předčítání z Církevních otců	
14:05 - 14:40 četba náboženských textů, studium	dále kompletář, Salve Regina	
14:30 - 18:00 práce	dále Silentium (přísné noční mlčení)	
14:50 - 15:30 nešpory		
18:00 - 18:45 nešpory		
15:55 - 16:00 kompletář		
18:45 - 19:15 večeře		
16:00 - 1:20 spánek		
19:50 - 20:00 kompletář		
20:00 - 1:45 spánek		

srovnání harmonogramů klášterních dnů

A konečně si již jen letmo přiblížíme život na živém hradě. V Čechách nalezneme jen jeden jediný hrad, který žije stále svým životem a mnoho se na něm od dob středověku nezměnilo, tedy až na několik drobností.

novodobé snahy o ještě větší živost hradu a uspokojení potřeb návštěvníků

poslední český živý hrad

Život na tomto hradě lze omezit na jednoduchý stereotyp, který spočívá v hlídání, zda je obrazně „kocour doma“ a podle toho se buď vyvěsí nebo sundá vlajka a pak má deset miliónů myšek v republice pré.

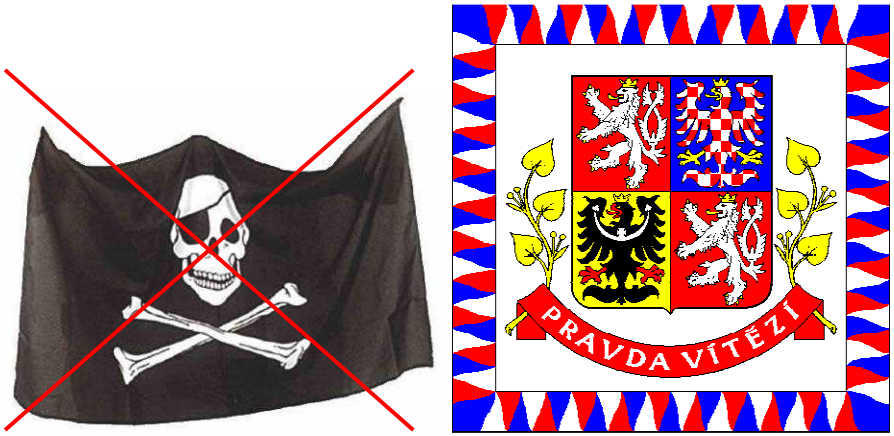

vlaka prezidenta republiky

Další hradní život je pak téměř se železnou pravidelností propírán ve sdělovacích prostředcích – od rad předchozích monarchů, přes informace o možném násilném nástupu vládců nových a další a další…

varianta bývalého a možného budoucího mocnáře (tzv. východní alternativa)

Nicméně i tento život se začíná měnit právě díky spojení Točníku s klášterem v Plasích. Pokud totiž vylákáme kocoura,

Když je „kocour“ v Plasích…

do živého hradu se postupně začnou infiltrovat záležitosti z hradu mrtvého:

okamžité využití situace a rychlá penetrace na Hrad

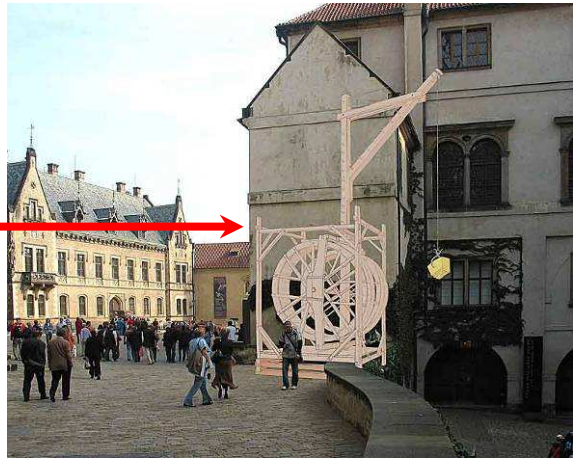

… točnické „myši“ mají pré.

Co z toho všeho tedy vyplývá (tedy kromě toho, že kdybychom neodlákali kocoura, tak si Točník ten svůj „kafemlejnek“ nemá kde vyzkoušet a neopraví si střechu). Závěrem budiž to, že hrady Točník a Žebrák mají spolu s klášterem v Plasích mnoho společného nejen po stavební stránce

tma na Točníku

tma na Plasích

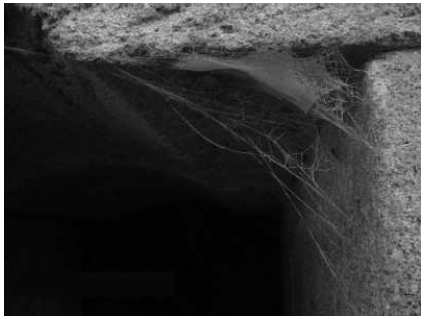

pavučina na Točníku

pavučina na Plasích

a že se mají oba stále v čem inspirovat a přibližovat tomu druhému. Za nás chci učinit závazek, že se postupnou pravidelnou péčí dostaneme (po vzoru souhradí, které má úspěchy až na Pražském hradě) snad na jeho úroveň a z kláštera vznikne souklášteří. Některé první výsledky jsou již patrné

postupné sbližování – začátky

a jiné na sebe nenechají dlouho čekat.

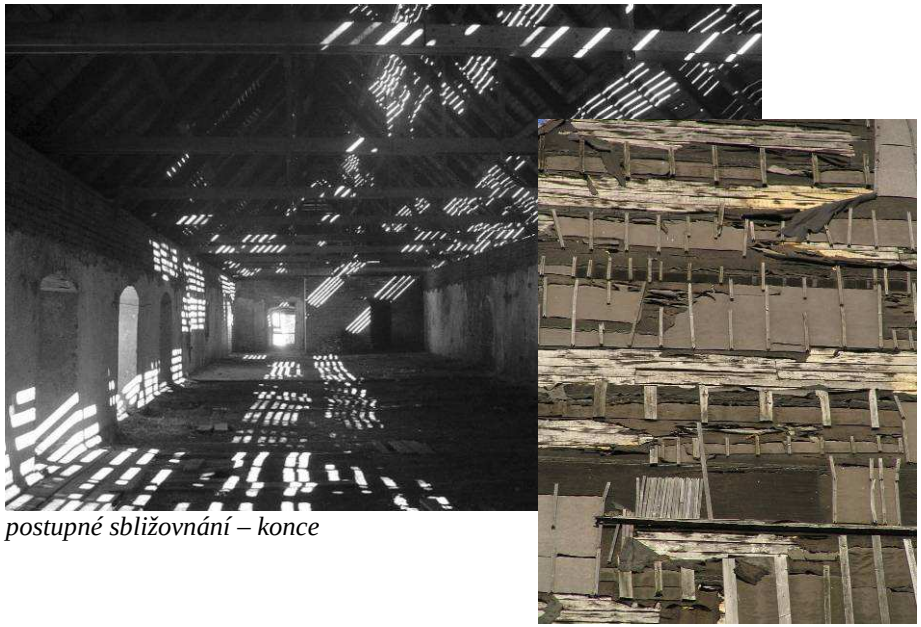

postupné sbližovnání – konce